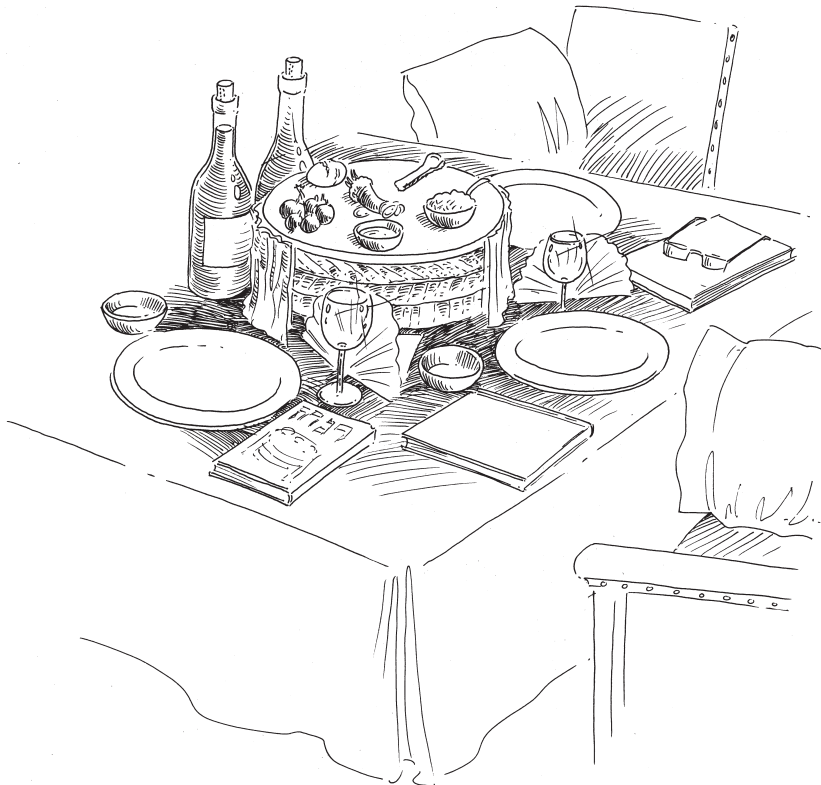

PESACH BROCHURE 5783

5-13 APRIL 2023

Eerste Seideravond: woensdag 5 april
Tweede Seideravond: donderdag 6 april

Inhoudsopgave

- 2 Voorwoord
- 3 Overzicht tijden erev Pesach
- 4 Kasjeren voor Pesach
- 5 Waar kunt u kasjeren?
- 6 Bedikat chameets
- 7 Chameets verbranden
- 8 Instructie verkopen chameets
- 9 Ta'anit Bechorim
- 9 Huisdieren
- 10 Pesach reizigers checklist
- 12 Verkoop Pesach-artikelen
- 13 Seidercursussen en sjoeriem
- 14 Vragen aan de rabbijn
- 15 Gezamenlijke seider-vieringen
- 16 Verkorte seider voor ouderen
- 17 Overzicht Pesach-producten
- 21 Vragen over Pesach
- 23 Matzot van Hollandia
- 24 Kinderpagina

Colofon

Deze Pesachbrochure is een uitgave van:
het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap
(NIK) en het Opperrabbinat voor Nederland

Postbus 7967, 1008 AD Amsterdam
www.nik.nl

Vormgeving:
Suzan Breedveld

Illustraties:
Marchien Mayer

Zijn wij minder?

Gebruik je ook stickers in je WhatsApp communicatie? Van die stickers om iemand te feliciteren of om op een balorige manier je afkeuring te laten blijken. Ik heb een sticker en daar staat op: een toets kun je herkansen, een feestje niet.

Toch is dat niet helemaal zo.

Eens per jaar is het Rosj Hasjana, maar we hebben ook Toe Bisjewat, het Nieuwjaarsfeest van de bomen. Eens per jaar is het Poeriem maar we hebben ook Jom Kippoeriem wat wordt uitgelegd als Jom Ke-Poeriem. Voor Pesach geldt zeker dat het een equivalent heeft. Wie op Pesach het Pesachoffer niet kon brengen, had een maand later, dus op 14 Ijar, een tweede kans. Om op die dag, die Pesach Sjenie wordt genoemd, Pesach te vieren, door dan het Pesach-offer te brengen.

In Wajikra (9:7) wordt Pesach Sjenie ingesteld. Mensen konden het Pesach-offer niet brengen omdat ze onrein waren. "Waarom worden wij achtergesteld om het offer te brengen op zijn tijdstip, dus als het Pesach is, temidden van de rest van het Joodse volk?", vragen zij. Waarop Pesach Sjenie werd ingesteld, de dag waarop zij voortaan de gelegenheid hebben om hun Pesach-offer te brengen.

Pesach is de enige feestdag die een herkansingsmogelijkheid heeft, met een andere datum waarop het feest gevierd kan worden. Waarom? Omdat Pesach het feest der feesten is, het feest waarmee het Joodse volksbestaan begon? Of omdat Pesach het feest is waarop iedereen individueel een mitswa heeft te vervullen: het brengen van het Pesach-offer in de Tempel in Jeroesjalajiem. Sjavoe'ot heeft geen individuele verplichting. Soekot heeft de individuele verplichting dat iedereen (kol ha-ezrach beJisraeel) in de Soeka zit, maar

Overzicht tijden erev Pesach

	datum	zone A'dam	zone 1	zone 2	zone 3	zone 4	zone 5
bedikat chameets	dinsdag 4 april	ná 21.02	ná 21.05	ná 21.04	ná 21.05	ná 21.06	ná 20.56
begin vasten bechorim	woensdag 5 april	5.18	5.05	5.09	5.11	5.16	5.17
begin chameetsverbod	woensdag 5 april	11.07	11.07	11.07	11.07	11.07	11.07
chameets verbranden vóór	woensdag 5 april	12.25	12.25	12.25	12.25	12.25	12.25
begin sjabbat en jomtov	woensdag 5 april	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00

LET OP: begintijd sjabbat en jomtov is aangepast naar 20.00 uur.

Voor de rest van Pesach zie de NIK Loeach 5783.

daarvoor geldt dat het gaat om verblijven, en wie kan nu niet 'gewoon verblijven'? Maar voor Pesach geldt dit niet. Soms kon men geen offer brengen omdat men onrein was. Terwijl dit wel op het exacte moment, namelijk 14 Niesan, en niet op een andere dag moest gebeuren. Daar was dus een inhaalmoment voor nodig en dat was Pesach Sjenie.

Degenen die vroegen om niet uitgesloten te worden van het kunnen brengen van het Pesach-offer, zeiden: "*Lama nigara*, waarom worden wij als minder beschouwd?" HKB" antwoordt door het instellen van het inhaalmoment, Pesach Sjenie: "Jullie zullen niet als minder worden beschouwd". Daarin ligt ook de boodschap van Pesach. Je was slaaf in Egypte, je werd als slaaf automatisch als minderwaardig beschouwd. Minderwaardigheid is de karakteristiek van het slaaf-zijn. Omdat je slaaf bent, ben je minderwaardig. Het slaaf-/niet meer slaaf-zijn is wat we gedenken en vieren op Seideravond, op de avond van 14 naar 15 Niesan. Het moment dat het Pesach-offer werd gebracht en geconsumeerd. Maar sommige mensen konden dat offer op die dag

niet brengen, en die konden dus de uittocht uit Egypte ook niet gedenken. Toch zullen zij niet als minder worden beschouwd, ze hebben hun inhaalbaarheid een maand later. We hebben geen offers meer, maar we hebben nog steeds op onze kalender en in de Loeach de datum van Pesach Sjenie staan.

Voor ons geldt geen *lama nigara* – waarom zijn wij minder. Zeker op de feestdag van Pesach moeten we ons realiseren dat er niet zoiets mag zijn als anderen als minder te beschouwen.

We leven in een maatschappij van superconsumentisme. Bij alles wat we doen vragen we ons af: what's in there for me; wat krijg ik ervoor terug? Maar dat is niet de weg die Tora ons voorhoudt. *Lama nigara*, hoezo is de ander minder. Integendeel! Aan het begin van de Seider zeggen we: *kol dichfien jete wejechoel* – iedereen kan komen en mee-eten. Het is niet: wat krijg ik ervoor terug, het is: jij bent niets minder.

Ruben Vis

Instructies voor het kasjeren voor Pesach

Kasjeren van het gerei

Bij voorkeur gebruiken wij op Pesach eetgerei en vaatwerk dat slechts voor dit feest bestemd is. Wil men ook de voorwerpen van ‘door het jaar’ gebruiken, dan bestaat daartoe in sommige gevallen de mogelijkheid van kasjeren. Chameets-voorwerpen die niet op Pesach worden gebruikt, moeten goed worden opgeborgen.

Waar een gemeentelijke gelegenheid tot het kasjeren van vaatwerk aanwezig is, moet men hier bij grote voorkeur gebruik van maken. Kan dit niet, dan volgen hier de belangrijkste bepalingen.

- De te kasjeren voorwerpen moeten de laatste 24 uur voor het kasjeren geheel schoon en ongebruikt hebben gestaan. Alle te kasjeren voorwerpen moeten vooraf intensief en aanslagvrij zijn gereinigd.

Een chameets pan waarin men kasjert, moet eerst zelf worden gekasjerd. Daartoe wordt de pan tot de rand met water gevuld en opgezet tot het water kookt. Dan werpt men er een gloeiende steen in of houdt er een pook in die eerst op het vuur tot gloeien is gebracht, zodat het kokende water over de rand loopt.

Daarna dompelt men de te reinigen voorwerpen eenmaal (met behulp van een net of mandje) in de pan, zodat de voorwerpen geheel worden omgeven door het water, dat voortdurend op kookhitte wordt gehouden. Hiervoor houdt men tegelijkertijd met de te kasjeren voorwerpen een gloeiende pook of steen in het kokende water. Men neemt de voorwerpen er dan dadelijk weer uit (eventueel met een tang) en spoelt ze met koud water af.

- Vorken, lepels, aluminium borden of pannen, messen uit één stuk en alle houten voorwerpen kunnen op deze wijze worden gekasjerd. Indien de aluminium pannen niet uit één stuk zijn vervaardigd, kunnen ze worden gekasjerd, mits de plekken waar de delen zijn vastgeklonken vóór het kasjeren met een gas- of steekvlam worden gegloeid. Voorwerpen van aardewerk (en ook porselein) en hoorn kunnen niet worden gekasjerd en dus niet tijdens Pesach gebruikt worden.

- Fornuizen, gastoestellen, e.d. moeten worden gegloeid. Elektrische kookplaten dienen een tijd lang hoog te branden nadat ze eerst goed zijn gereinigd. Daarna gloeit men ze van buiten met een steekvlam, indien het niet mogelijk is ze met aluminiumfolie te bedekken. Ovens moeten goed worden gereinigd, bijvoorbeeld met een ovenreiniger. Hierna kasjert men met een steekvlam.

Losse delen worden met aluminiumfolie bedekt.

De wanden van magnetrons worden niet warm, zoals de andere typen ovens. Reinig de magnetronoven zorgvuldig, plaats er een open glazen bak in met water met een beetje schoonmaakmiddel en zet de magnetron aan zodat de damp vrij kan circuleren.

- Aanrechten, gootstenen, keukentafels (ook formica) enz. kunnen door het gieten van kokend water over een gloeiende steen of pook worden gekasjerd. Het is aan te bevelen om voor Pesach voor een aparte afdekking zorg te dragen.

Kasjeren van glaswerk

Glas wordt als volgt gekasjerd:

- Het glas dient minimaal 24 uur zonder onderbreking in water ondergedompeld te zijn.
- Daarna dient het water verschoond te worden en moet het glas opnieuw minimaal 24 uur onder water staan.
- Daarna dient opnieuw het water verschoond te worden en moet het glas voor een derde keer 24 uur onder water staan.
- Voorwerpen van Pyrex, Duralex enz. kunnen niet worden gekasjerd.
- Informatie over het kasjeren van afwasmachines en plastic voorwerpen, is verkrijgbaar bij het rabbinaat.

Waar kunt u kasjeren?

Voor het kasjeren van uw vaatwerk en het touwelen in het mikve kunt u op de volgende plaatsen terecht:

Amsterdam

JCC

zondag 2 april van 11:00 tot 18:00

Informatie over kosten via:

www.nihs.nl of info@nihs.nl

Den Haag

Voor informatie kunt u mailen:

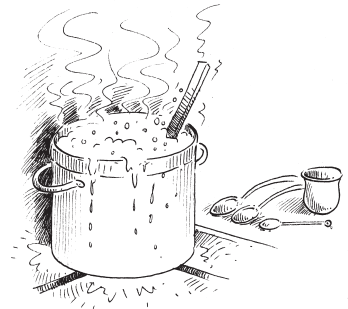
rabbi@joodsdenhaag.nl

Rotterdam

Op afspraak:

jvorst@nig-rotterdam.nl

06-242 533 07

Pesach, de seder... ze vormen ons geestelijk erfgoed.

Ooit er aan gedacht wat u zou willen dat er met uw stoffelijk erfgoed zou kunnen gebeuren? Over 120 jaar...

Het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap geeft, jaar in jaar uit, deze publicatie uit en doet nog veel meer. Op het gebied van onderwijs, jeugd- en jongerenwerk, boekpublicaties, het beheer van oude begraafplaatsen en de behartiging van joodse belangen.

Misschien wilt u er ook aan bijdragen? Over 120 jaar?

Overweeg dan te legateren aan het NIK, door de Belastingdienst aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling.

Meer informatie bij het secretariaat van het NIK, info@nik.nl, tel. 020-301 84 84; Postbus 7967, 1008 AD Amsterdam.

Chameets-onderzoek – bedikat chameets

Het chameets-onderzoek is dit jaar op dinsdagavond 4 april na nacht (zie tijden blz. 3).

Voordat het onderzoek begint zegt men een beracha:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל בְּעוֹר חֲמִיץ.

Baroech atta H' Elo-kenoe melech ha'olam asjer kidesjanoe bemitsvotav vetsivanoe al bi'oe'r chameets.

“Geprezen bent U, o G'd, Koning van de wereld, Die ons geheiligd heeft met Zijn geboden en ons opgedragen heeft chameets te verwijderen”.

Wanneer verschillende mensen samen bedikat chameets doen, moeten allen de beracha die meestal wordt uitgesproken door de ba'al habajit (de heer des huizes), horen. Zij antwoorden met 'amen'.

Indien men zelf niet in de gelegenheid is om chameets te zoeken, mag men een sjaliach (vertegenwoordiger) aanstellen. Wanneer de sjaliach de bedikat chameets alléén doet, zegt hij de beracha.

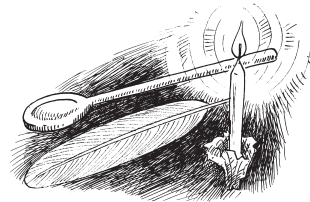
Tussen de beracha aan het begin van het onderzoek en de verklaring van nietigheid van chameets die na het onderzoek wordt uitgesproken, mag er niet worden gesproken, tenzij de interruptie te maken heeft met het zoeken en wegruimen van chameets.

Gebruikelijk is om het chameets te zoeken met een brandende kaars, omwikkeld met een handvat van aluminiumfolie. Eventueel kan men een zaklantaarn of het lampje op en mobiele telefoon gebruiken. Sommigen nemen een veer, een houten lepel en een zakje om het gevonden chameets in te deponeren. Wanneer men chameets heeft gevonden, moet men het goed opbergen om het de volgende ochtend te verbranden.

Nadat alles goed onderzocht is, zegt men de volgende verklaring:

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאַכָּא בְּרִשׁוּתִי
דְלָא חֲמִיתָהּ וְדְלָא בְּעֵרְתָהּ לְבִטְיִל
וְלִהְיוּ הַפְּקֵר בְּעַפְרָא דְאַרְעָא.

“Al het chameets en het gerezene dat zich in mijn gebied bevindt, dat ik niet gezien heb en niet vernietigd heb en waarvan het bestaan mij niet bekend is, verklaar ik nietig zoals het stof der aarde”.

Chameets verbranden

Al het chameets, behalve het chameets dat door middel van een volmacht via het rabbinaat aan een niet-Jood is verkocht, dient voor het ingaan van het chameetsverbod op woensdag 5 april te worden verbrand vóór 12.25 uur.

Na het verbranden zegt men:

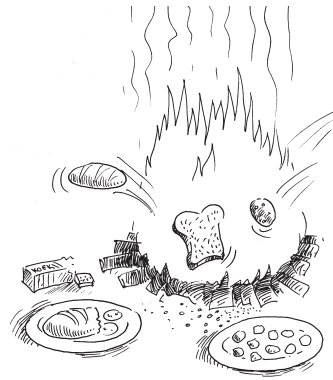
כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִפְא בְרִשׁוּתֵי
דְחֲמִיתָהּ וְדָלָא חֲמִיתָהּ דְבִעֲרִיתָהּ
וְדָלָא בִעֲרִיתָהּ לְבָטִיל וְלֹהֲוֵי הֶפְקֵר
כְּעִפְרָא דְאֲרָעָא.

“Al het chameets en het gerezene dat zich in mijn gebied bevindt, zowel dat ik gezien heb als dat ik niet gezien heb, zowel dat ik weggeruimd heb als dat ik niet weggeruimd heb, verklaar ik nietig zoals het stof der aarde”.

Gelegenheid tot chameets verbranden

Gelegenheid tot chameets verbranden, erev Pesach, 5 april

- Bij AMOS sjoel, Amsterdam, 9.30-10.30 uur.
- Bij Bankras-sjoel, Amstelveen, 10.00-12.00 uur.

HANDIGE CHECKLIST VOOR HET ZOEKEN NAAR CHAMEETS

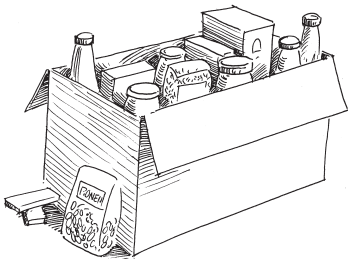
☐ zolder, kelder	☐ in en om grote apparaten	☐ boeken
☐ kantoor	☐ zakken en omslag van kleding	☐ kasten en laden
☐ tuin en veranda	☐ schooltassen, koffers	☐ vuilnisbakken
☐ dierenhokken	☐ meubilair, kinderstoelen	☐ stofzuigerzakken
☐ garage en auto('s)	☐ kinderwagen, bakfiets	☐ toetsenborden
☐ toilettafel/-kast	☐ school- en sjoelkuisjes	☐ telefoonhoesjes

Instructie verkopen chameets

Het is de plicht (mitswa) ervoor te zorgen dat gedurende Pesach zich geen enkel chameets in Joods bezit bevindt, ongeacht waar zich dit bevindt. Het chameets wordt daarom vernietigd, in openbare vuilcontainers gestort, of weggegeven aan een niet-Jood.

Ten onrechte meent men vaak dat het rechtstreeks aan een niet-Jood verkopen van chameets of het verkopen van chameets via een volmacht aan het rabbinaat, een verplichting is die behoort bij de voorbereidingen van Pesach.

Het is alleen zo dat wanneer men zijn chameets niet wil vernietigen, of wegschenken, er de mogelijkheid tot verkoop bestaat. Geadviseerd wordt om de verkoop via een volmacht aan het (opper-) rabbinaat te realiseren.

NIHS Amsterdam

Tot dinsdag 4 april, 12.00 uur Formulieren die na deze datum/tijd binnenkomen worden niet meer meegenomen als verkochte chameets. In dat geval blijft de chameets in uw bezit.

Online via:
<https://nihs.nl/formulieren/pesach-chamets-verkopen/>

Maak het verschuldigde bedrag over op:
 NL40ABNA0436585200
 t.n.v. NIHS Amsterdam
 o.v.v. chameetsverkoop.

Het formulier kan ook per email of per post worden verstuurd. Vraag in dat geval een formulier op bij de NIHS Amsterdam via info@nihs.nl.

IPOR

Neem contact op met uw plaatselijke rabbinale functionaris.

NIG Rotterdam

Tot maandag 3 april, 14.00 uur
 A.B.N. Davidsplein 4, 3039 KA Rotterdam
jvorst@nig-rotterdam.nl
 06-242 533 07

Ta'anit bechorim

De begintijd voor de vastendag voor de eerstgeboren mannen en jongens vindt u op blz. 3. In diverse synagogen vindt na het einde van de ochtenddienst een siejoem (het beëindigen van een Talmoedtraktaat of een zesde deel van de Misjna) plaats, gevolgd door een se'oedat mitswa (een feestelijke maaltijd). Eerstgeboren deelnemers hieraan hoeven de rest van de dag niet te vasten.

Begin van sjachariet op woensdagochtend 5 april:

AMOS: om 08.30 uur.

Sjoel Amstelveen: om 07.00 uur.

Huisdieren

Het verbod om tijdens Pesach chameets in huis te hebben kan ook gevolgen hebben voor uw huisdieren. Veel soorten diervoeding bevatten namelijk granen die men niet in huis mag hebben. Daarnaast wordt er vaak soja, rijst of maïs aan toegevoegd, die uw viervoeter, vogel of vis, in tegenstelling tot uzelf, wel mag eten. Omdat de meeste honden en katten geen liefhebbers van matzes zijn, geven we hier een paar algemene tips.

- Geef het dier zoveel mogelijk vers voer: vis, hart, pens enzovoorts. Koop het voor Pesach en vries het in kleine dag porties in.
- U kunt er eventueel wat in bouillon verkruid melde matze doorheen doen.
- Blickvoer dat geen granen bevat is toegestaan.

Voor vragen omtrent overige diersoorten en hun voeding op Pesach kunt u contact opnemen met de ressortale rabbinaten. Let op: sommige dieren kunnen bij een plotselinge verandering van voeding erg ziek worden. Raadpleeg hiervoor uw dierenarts.

Pesach reizigers checklist

1. Verkooptransacties moeten bij voorkeur plaatsvinden bij ter zake kundigen op halachisch gebied van koop en verkoop. Als men gaat logeren op een adres in het buitenland is het aan te bevelen de verkoop van chameets te laten plaatsvinden bij een van de rabbijnen in Nederland alvorens vertrek.

2. Ook bij het benoemen van een gevolmachtigde of sjaliach verkoop, moet het bovenstaande – punt 1 – in acht worden genomen.

3. Het verkopen van het chameets, alsook de gevolmachtigde voor de verkopen van chameets, moet aan de persoon als genoemd onder 1 de tijden worden opgegeven van de plaats waar hij/zij is in het buitenland bij verkoop en het wederom in bezit krijgen na afloop van het chameets verbod.

Scenario's voor chameets voor wie tijdens Pesach niet thuis is:

Hoofdverblijf

Als u meer dan 30 dagen voor Pesach weggaat (en pas terugkomt na Pesach):

- Bedikat chameets is niet nodig.
- Chameets moet verkocht worden en Kol Chamira verklaard vóór de laatste tijd van het bezitten van chameets op Erev Pesach.

Als u binnen 30 dagen voor Pesach weg gaat:

- Bedikat chameets is verplicht
 - op de avond voor u weg gaat, met nacht, met kaarslicht.
 - Er wordt geen beracha gezegd.
 - Kol Chamira moet wel worden gezegd, maar 'Bersjoeti' (in mijn bezit) moet vervangen worden door 'Bebaita Hadeen' (in dit huis).
 - Er kan ook een sjaliach (vertegenwoordiger) aangewezen worden om de Bedikat Chameets namens hun te doen te doen op Erev Pesach.
 - Het is beter om wel de Bedikat Chameets te doen dan om zichzelf vrij te spreken van de verplichting van de Bedikat Chameets door het huis op 13 Niesan al te verkopen. Als dit wel nodig is, bespreek dit dan met uw rabbijn.
- Chameets moet verkocht worden en Kol Chamira verklaard vóór de laatste tijd van het bezitten van chameets op Erev Pesach.

Bestemming (hotel)

Als u chameets heeft meegenomen: Bedikat Chameets moet gedaan worden met beracha.

Als u geen chameets heeft meegenomen: Bedikat Chameets moet gedaan worden zonder beracha.

Zorg ervoor dat het chameets verkocht is vóór het laatste tijdstip dat chameets in bezit mag zijn in de plaats waar u verblijft en dat het pas terug gekocht wordt nadat Pesach voor u voorbij is in de plaats waar u verblijft.

Bij het vliegen

Zorg ervoor dat de kosjere maaltijd kosjer voor Pesach gecertificeerd is, en dat de dubbele verpakking van de warme maaltijd niet kapot/gescheurd is (dit geldt voor het hele jaar, niet alleen voor Pesach). Men zou geen warme dranken moeten nemen, en er van uitgaan dat de koude dranken niet voor Pesach zijn gecertificeerd, tenzij dit duidelijk is aangegeven.

In een hotel

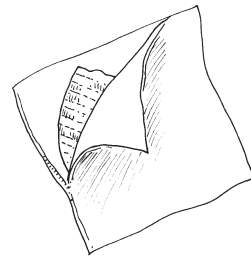
De waterkoker in een hotelkamer (of ergens in het hotel) kan niet gebruikt worden tenzij duidelijk is aangegeven dat deze kosjer voor Pesach is gecertificeerd.

Verkoop Pesach-artikelen

Amsterdam

- Davids Corner
Kastelenstraat 69
020-644 7567
- Jumbo Amsterdam
Kastelenstraat 70
020-301 2680
- Mouwes
Kastelenstraat 261
020-661 0180
- Slagerij Marcus
Kastelenstraat 111-A
020-671 9881

Speciale PESACH aanbiedingen

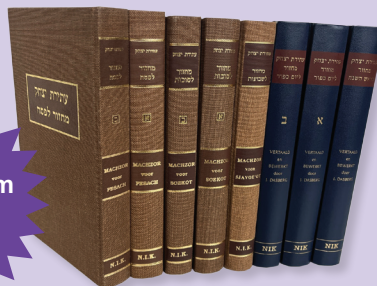
Haggada
€ 12

Haggada
& Machzor
Pesach
€ 25

set
Machzorim
8-delig
€ 75

Bestel nu!

WIZO Giftshop
www.wizogiftshop.nl

Seidercursussen en op Pesach gerichte sjoeriem

Seidercursus en sjoer

NIHS Amsterdam

Rabbin S. Katz

maandag 27 maart om 20:15 uur

Deelname is gratis, aanmelden wel vereist – via s.katz@nihs.nl.

Locatie (in Amsterdam centrum) wordt na aanmelding bekend gemaakt.

Halachische voordrachten

Sjabbat 1 april:

- Rabbin Shmuel Katz
CIZ-sjoel/Amstelland, 19:30 uur
- Rabbin H. Groenewoudt
Sjoel Amstelveen, 19.45 uur
- Rabbin Menachem Sebbag
AMOS, 19:45 uur
- Rabbin Simcho Stanton
Kehal Chassidim, 19:45 uur

NIK Maandbericht

Neem een e-mailabonnement op maandelijks nieuws en Joodse wijsheid!

Het NIK stuurt maandelijks een e-letter uit: het NIK Maandbericht. Het maandbericht brengt het nieuws van het NIK en geeft inzicht in de evenementen en gebeurtenissen in Joods Nederland aan de hand van posters, artikelen, verslagen en foto's. Heb je interesse in het maandelijks ontvangen van dit maandbericht? Meld je dan aan via de homepage van onze website www.nik.nl of stuur een e-mail aan info@nik.nl onder vermelding van 'maandbericht'.

Daarnaast... is het NIK met nieuws en achtergronden te vinden op Facebook en Twitter.

Je vindt onze pagina als je in de zoekbalk van Facebook intypt: NIK Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap Joodse Gemeenten.

Via Twitter kun je ons volgen via @JoodsNL.

Ga jij ons ook daar volgen?

Met soms een leuke primeur!

NIK *mijn Jodendom.*

Kasjroetmededeling 5782-3 ijsjes
Net voor het echte warme weer een aantal nieuwe ijsjes op de kasjroetlijst!

MEDEDELING 5782-3

Het Opperrabbinat voor Nederland brengt de volgende aanvullingen en/of wijzigingen de KASJROETLIJST 5782 ter kennis van het publiek:

Productnaam	Verpakking	Status
Corretto classico	Pak 8 stuks	M
Corretto mini classico	Pak 6 stuks	M
Corretto soft chocolatey	Pak 4 stuks	M
Corretto strawberry	Pak 8 stuks	M
Corretto vegan classico	Pak 4 stuks	M
Magnum almond remix	Pak 3 stuks	M
Magnum double caramel	Pak 4 stuks	M
Magnum gold caramel billionaire	Pak 4 stuks en beker 440 ml	M
Magnum double ruby berries & cream	Beker 440 ml	M
Magnum double salted caramel	Beker 440 ml	M
Magnum white chocolate & cookies	Beker 440 ml	M

Vragen aan de rabbijn

Na afloop van voordrachten met praktische Pesach-adviezen maar ook op andere momenten heeft u wellicht nog vragen. Neem dan contact op met een rabbijn in uw regio.

Opperrabbinaat voor Nederland

020-301 84 90
kosher@nik.nl

NIHS Amsterdam

Rabbinaat NIHS
(kantoor gesloten tijdens Pesach)
020-646 00 46
rabbinaat@nihs.nl

- Rabbijn E. Wolff
06-290 992 35
rav.wolff@nihs.nl
- Rabbijn S. Katz
s.katz@nihs.nl
- Rabbijn H. Groenewoudt
h.groenewoudt@nihs.nl

AMOS

- Rabbijn M. Sebbag
06-224 043 46
info@amossjoel.nl

NIHS Brabant

- Rabbijn S. Steinberg
06-363 575 93
rabbijnsimcha@gmail.com

NIG Den Haag

- Rabbijn S. Katzman
070-347 02 22
rabbi@joodsdenhaag.nl

NIG Noord-Holland NW

- Rabbijn S. Spiero
023-532 07 07
rabbijnspiero@nignhnw.nl

NIG Nijmegen

- Rabbijn M. Levine
06-215 865 75
rabbijn@nignijmegen.nl

NIG Rotterdam

- Rabbijn J. Vorst
06-242 533 07
jvorst@nig-rotterdam.nl

IPOR Rabbinaat

020-301 84 95
rabbinaat@ipor.nl

- Opperrabbijn B. Jacobs
06-536 749 29
rabbi.jacobs@planet.nl
- Rabbijn S. Evers
033-472 09 43
rabbi.evers@ipor.nl

Gezamenlijke seider-vieringen

In de volgende plaatsen worden gemeenschappelijke seidermaaltijden georganiseerd. Let op: meld u tijdig aan. Er zijn kosten aan verbonden.

Sjoel Amstelveen

2de Seideravond donderdag 6 april
Informatie via: info@SjoelAmstelveen.nl

CIZ Sjoel Amstelveen

Pesach lunch woensdag 12 april
Voor aanmelden en informatie: joza@zha.nl

Sjoel West Amsterdam

Matze-lunch maandag 10 april om 12.30 uur
Aanmelden:
sjoelwestamsterdam@gmail.com
Adres: Willem Schoutenstraat 8, Amsterdam

NIG Breda

2de Seideravond donderdag 6 april
Aanmelden: info@joodsbreda.nl
Kosten: € 20 per volwassene

NIG Groningen

Sjoel Groningen, Folkingestraat 60
Woensdag 5 april, 19.30 uur
Aanmelden: info@nig-groningen.nl
06-212 285 68

NIG Den Haag

NIG, Cornelis Houtmanstraat 11
Woensdag 5 april, 19.00 uur
aanmelden@joodsdenhaag.nl
070-347 02 22

NIG Rotterdam

Informatie via 06-168 404 07

NIG Zwolle

Woensdagavond 5 april, 19.30 uur
Aanmelden:
joodsegemeentezwolle@ziggo.nl

Verkorte seider voor ouderen

Vóór de eigenlijke Seider

Vóór de eigenlijke Seider kunnen de volgende teksten worden gelezen en/of besproken.

1. Vanaf **MA'ASEE BERABBI ELI'EZER** op blz. 8 t/m 1e helft blz. 12.
2. Overslaan naar **TSEE OELEMAD** op 2e helft blz. 13 t/m blz. 18 onderaan.
overslaan blz. 19 – 1e helft, de **TIEN PLAGEN**.
en dan verder op 2e helft van deze blz. 19 t/m blz. 23.

[In de Hagada volgt nu de maaltijd met alles er voor en er na. Dat is allemaal voor straks, later bij de eigenlijke Seider].

3. Op de eerste avond overslaan naar blz. 52: **OEWEGEEN WAJEHIE**.

Op de tweede avond overslaan naar blz. 55: **OEWEGEEN WA'AMARTEM**.

4. Op beide avonden verder **KIE LO NA'È** bovenaan op blz. 57 en 58.

Daarna:

ADIER HOE midden op tweede helft blz. 60,

ECHAD MIE JODEE'A midden op tweede helft blz. 62 en

CHAD GADJA bovenaan op blz. 67.

De eigenlijke Seider

1. **KIDDOESJ** op blz. 4 en 5. De eerste beker. Alle bekers worden links leunend (voor minstens iets meer dan de helft) leeggedronken.
2. **OERECHATS, KARPAS, JACHATS** op blz. 6.
3. **HA LACHMA 'ANJA** onderaan op blz. 6.
t/m **AWADIEM HAJJENOE** op de eerste helft van blz. 8.
4. Overslaan naar **BAROECH SJOMEER HAVTACHATO** op tweede helft van blz. 12.
en vervolgens **WEHIE SJÈ'AMEDA** op blz. 13.
5. Overslaan – alleen naar de eerste helft van blz. 19: de **TIEN PLAGEN: EELOE ÈSER MAKOT**.
6. Verder **RABBAN GAMLIE'EEL** bovenaan op blz. 24.
7. En vervolgens worden de eerder overgeslagen teksten gezegd t/m blz. 28.
8. Daarna op blz. 29 en verder: **RACHTSA** – het wassen van de handen, het eten van **MOTSIE, MATSA, MAROR, KOREECH**.
9. Vervolgens de eigenlijke maaltijd, met als 'toetje' de **AFIKOMAN-MATSA** en het **BENSJEN** op blz. 31.
10. Hierna de tekst tot het einde van de Hagada, overslaan wat eventueel al is gezegd.

OMER-TELLING: op de tweede avond wordt – indien mogelijk staande – de 1e dag van Omer geteld. Blz. 62.

Einde van de Seider. Welterusten.

Overzicht Pesach-producten

Voor gebruik op Pesach verboden artikelen

Artikelen die op Pesach niet ons eigendom mogen zijn:

Alcoholhoudende dranken zonder Pesachzegel, beschuit, bier, biscuits, bouillonblokjes, brood, bruine suiker, lichte en donkere basterdsuiker, cornflakes, crackers, custardpudding en vlapoeder, drop, essences, gebak, gort, gries, haverhout, koekjes, macaroni en andere pasta-deegwaren, matzes zonder Pesachzegel, medicijnen*, meel (paneer-, zelfrijzend en andere soorten meel), ontbijtkoek, vermicelli en alle overige producten die één of meer van de vijf graansoorten bevatten (tarwe, rogge, gerst, haver en spelt).

Artikelen die opgeborgen mogen worden:

Balletjes of zuurtjes (mits geen meel bevattend), bessensap, boter, citroen- en tomatensap, chocolade in alle vormen (mits geen meel bevattend), gember, honing, jam, kokosmeel, maïzena, mayonaise (mits geen meel bevattend), mosterd (mits geen meel bevattend), peulvruchten, pindakaas, rijst, rijstvlokken, kindermeel (voor zover het een rijstproduct is), siropen, specerijen, poeder- en vanillesuiker, tandpasta, tafelzuur, eau de cologne en parfums.

Toegestane artikelen

a. Artikelen bereid onder toezicht van het Opperrabbinaat voor Nederland:

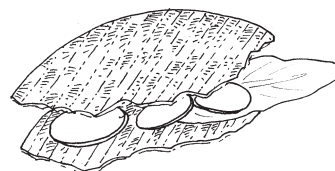
- matzes
- matzemeel
- kaas
- haring
- advocaat en likeur

Deze producten dienen voorzien te zijn van het Pesachzegel.

b. Onder Rabbiniaal Toezicht voor Pesach bereide artikelen

c. Artikelen die geoorloofd zijn voor gebruik op Pesach, zonder speciaal voor Pesach te zijn vervaardigd:

Het Rabbiniaal van Amsterdam, onder de verantwoordelijkheid van rabbijn E. Wolff, heeft na overleg met rabbijn E.M. Maarsen van het Opperrabbinaat voor Nederland een lijst opgesteld van producten die, hoewel het beter is ze met een hechsjer lePesach (Pesachzegel of Pesach-opdruk) te kopen gewoon in de winkel kunnen worden gekocht voor gebruik op Pesach.

Overzicht Pesach-producten

PRODUCT		OPMERKING
Aardappelzetmeel	J/N	Mits in de allergenenverklaring geen chameets vermeld staat
Bakpoeder	J/N	Puur sodiumbicarbonaat is akkoord zolang er geen maizetmeel of maltodextrine in zit
Bevroren fruit	J	Toegestaan mits er geen ascorbinezuur (vitamine C) of citroenzuur in verwerkt zit als antioxidant. (Uiteraard moeten relevante soorten fruit worden onderzocht op ongedierte.)
Bevroren vis	J	Toegestaan zowel heel als filet mits met huid en zuiver. Er mogen geen ingrediënten aan zijn toegevoegd. Zalm mag ook zonder huid.
Cacaopoeder	J	
Fruit	J	
Fruitsap	J/N	Zuiver vruchtensap van citrusvruchten is geoorloofd mits er geen antioxidanten in zitten. Appelsap en andere soorten sap zijn niet geoorloofd, omdat er vaak stoffen in zitten die op Pesach niet genuttigd mogen worden.
Geraspte kokosnoot	J	
Groenten (vers)	J/N	Asjkenaziem: geen peulvruchten, sperziebonen en snijbonen.
Hand sanitisers	J	
Koffie gebrand	J/N	Geroosterde gemalen koffie is toegestaan, gedecaffeïneerde koffie niet.
Koffie Instant	J	Nescafé en Douwe Egberts zijn toegestaan, gedecaffeïneerde instantkoffie niet
Melk: (chalav akoem)	J/N	Gewone melk en magere melk zijn toegestaan. Melk op basis van haver, soja, amandelen of kokos is niet toegestaan.
Noten (gemalen)	J	
Noten (heel)	J/N	Alleen rauwe en/of geblancheerde noten zijn toegestaan. Geroosterde noten zijn niet toegestaan.
Olie	J	Zuivere zonnebloemolie

J = Ja. Kan worden goedgekeurd.

J / N = Opmerking controleren.

Overzicht Pesach-producten

PRODUCT		OPMERKING
Olijfolie	J/N	Extra Virgin olijfolie en geperste olijfolie. Geraffineerde olie etc. is niet toegestaan.
Peper	J	Zwart en wit.
Poetsmiddelen	J	Hagerty, Silvo
Rozijnen	J/N	Sun Maid rozijnen zijn toegestaan. Zijn deze niet beschikbaar, dan mogen ook rozijnen van andere merken worden gebruikt mits er niets aan is toegevoegd.
Schoonmaakmiddelen	J	Zoals Cif en Vim.
Specerijen: knoflook, ui, gember, kaneel	J/N	Het betreft zuivere specerijen zonder toevoegingen. Mengsels zijn niet toegestaan. Gember mag worden gebruikt mits er geen suiker aan is toegevoegd.
Suiker	J/N	Witte suiker is toegestaan, ook suikerklontjes. Rietsuiker is ook toegestaan. Bruine basterdsuiker alleen ORT Kosjer Le-Pesach.
Synthetische afwasmiddelen	J	Zoals Dreft en Dubro.
Tandpasta	J/N	Gewone tandpasta mag worden gebruikt mits er geen sorbitol aan is toegevoegd.
Tapiocazetmeel	J/N	Mits in allergenenverklaring geen chameets vermeld staat.
Thee	J	Zuivere zwarte en groene thee is toegestaan. Thee met aroma en/of smaak is niet toegestaan. Earl Grey mag niet worden gebruikt.
Toiletzeep	J	Niet voor vaatwerk.
Water in flessen	J	Zuiver water met en zonder koolzuur is toegestaan.
Zoetstof	J	Natrena (vloeibaar en poedervorm) en Hermesetas tabletten.
Zout	J	

J = Ja. Kan worden goedgekeurd.

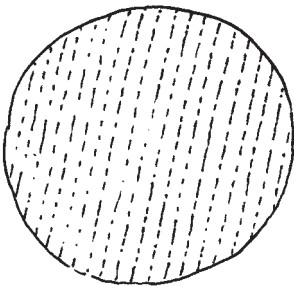
J / N = Opmerking controleren.

Overzicht Pesach-producten

Babyvoeding

De volgende producten mogen weliswaar door baby's genuttigd worden, doch niet in aanraking komen met het Pesachvaatwerk. Pannen, borden etc. dienen apart gehouden te worden en apart te worden afgewassen.

- Mead Johnson: Enfamil AR 1 & 2, Nutramigen LLG 1 & 2, Pregestimil LIPIL.
- Nenatal BMF, Nenatal Protein Fortifier*, Nenatal Start*, Nutrilon DuoBalans 1* & 2*, Forte 1* & 2*, Omneo 1* & 2*, Prefea 1* & 2*, Prosyneo H.A. 1* & H.A. 2*, Standaard 1* & 2*, Standaard 1* & 2* kant en klaar.
- Nutricia Olvarit: Rijstbloem
- Nutricia Olvarit: groenten en fruit serie:
 - 4m: 00 Appel (8591119001924), 01 Banaan (8591119001962), 04 Peer (859119002105), 22 Perzik Appel (8591119002020), 72 Broccoli (5900852926549), 73 Bloemkool (5900852926556), 75 Wortel (5900852926570).
 - 6m: 57 Appel Banaan Sinaasappel (8591119002198)

Geneesmiddelen

Over het gebruik van geneesmiddelen op Pesach raadplege men het Opperrabbinat voor Nederland of het ressortale rabbinat. Verander geen enkel medicijn zonder eerst uw arts te raadplegen.

Let op 1:

Alle artikelen die voor het gebruik op Pesach geoorloofd zijn zonder onder rabbinat toezicht Kasjeer-Le-Pesach te zijn bereid, dient men vóór Pesach te kopen.

Let op 2:

Er zijn meerdere artikelen uit Israël, Frankrijk en andere landen verkrijgbaar met een zegel of opdruk ORT Kasjer lePesach, die volgens de Asjkenazische traditie desondanks ongeoorloofd zijn omdat zij *kitniot* (peulvruchten) bevatten. Lees goed op de verpakking en bij twijfel raadplege men zijn rabbinat.

Let op 3:

Ook voor slaolie en bruine suiker geldt: uitsluitend geoorloofd indien ORT Kasjer lePesach.

Inlichtingen

Inlichtingen over artikelen waarover twijfel bestaat kan men – mits tijdig aangevraagd – zijn te verkrijgen bij het Opperrabbinat voor Nederland, kosher@nik.nl, of bij de ressortale rabbinaten.

De website www.oukosher.org bevat een lijst van producten met een OU-hechsjer (een O met een U erin) die het hele jaar kosjer voor Pesach zijn, zonder dat ze de P van Pesach in het hechsjer hebben staan.

Vragen over Pesach

Opperrabbin mr. drs. R. Evers

1. Waarom wordt er in sommige matzefabrieken wel en in sommige fabrieken geen challa van het deeg afgenomen?

Wanneer de eigenaar van de matze fabriek Joods is, wordt van het deeg (of later) challa, een heffing van deeg, afgenomen. Men neemt een olijfgrootte deeg van de grote klomp deeg af en zegt een beracha (zegenspreuk) over deze mitswa van het 'nemen van challa'. In sommige gevallen wordt challa genomen aan het einde van de dag door twee matzes als challa te leggen boven op de opgestapelde dozen matzes, die bedekt worden door een groot plastic. Daarna wordt de speciale beracha hierover uitgesproken waarin wij G'd bedanken dat hij ons in de Tora opdracht heeft gegeven van ieder behoorlijk deeg een heffing af te zonder om daarmee de behoeftige kohaniem (priesters) te ondersteunen. Maar wanneer de eigenaar van de matze fabriek niet Joods is, hoeft er geen challa te worden afgenomen.

2. Vele gemeenten hebben de gewoonte vrijdagavond de kiddoesj uit te spreken in sjoel. Waarom gebeurt dat niet op de Seideravonden?

De kiddoesj in sjoel wordt eigenlijk alleen uitgesproken voor gasten die hun maaltijd ook in sjoel nuttigen. Anders zou deze kiddoesj een kiddoesj zonder maaltijd zijn, en dat heet halachisch geen kiddoesj. Voor Pesach hebben alle armen voldoende middelen ontvangen om wijn te kopen en zelf kiddoesj te maken. Het kan ook zijn dat iedereen wel ergens uitgenodigd is en aldaar dan de kiddoesj hoort en een beker wijn drinkt.

Dat brengt ons op de derde reden: de beker wijn van de kiddoesj is de eerste van de vier bekers wijn, die wij moeten drinken bij de Seider. Daarom kunnen we deze beker niet in sjoel drinken.

Een vierde reden heeft met de educatieve waarde van de kiddoesj in sjoel te maken. Kiddoesj wordt ook in sjoel gemaakt om de aanwezigen de kiddoesj te leren uitspreken. Dit is op Seideravond overbodig omdat iedereen de kiddoesj kan (mee-)lezen uit de Hagada.

3. Waarom wordt het afikoman pas aan het einde van de Seidermaaltijd gegeten?

Omdat het afikoman ons aan het Pesachlam herinnert, hetgeen ook in de tijd van de Tempel pas aan het einde van de maaltijd gegeten werd.

Het afikoman wordt voor middernacht (dit jaar 00.46 u.) gegeten omdat ook het Pesachlam voor middernacht gegeten moest zijn.

Bij voorkeur probeert men twee 'kezetiem' (olijfgrootten) van het afikoman te eten, een kezajit als herinnering aan het Pesachlam en een ter herinnering aan de matze die daarbij gegeten werd.

Omdat we al matzes met berachot hebben gegeten aan het begin van de Seidermaaltijd, zeggen we geen speciale beracha meer over deze laatste matze van de Seideravond. Na het afikoman eten we niets meer omdat we de smaak van dit symbool van het Pesachlam niet willen kwijtraken.

Vragen over Pesach

4. Waarom wordt tefillat tal gedurende het moesaf-gebed van de eerste dag Pesach gezegd in sjoel?

Een oude traditie stelt dat de engelen gedurende Seideravond ook Halleel zeggen en de schatkamers voor de dauw wijd openzetten. De zegen van Jitschak aan Ja'akov (Bereesjiet 27: 28) waar onze tweede Aartsvader de derde Aartsvader met dauw zegent vond ook plaats op Seideravond.

5. Waarom wordt er geen beracha van 'sjehechejánoe' uitgesproken over de mitsva van het Omertellen? En waarom tellen we de Omer staande?

Het kan zijn, dat we het Omertellen niet zien als een aparte en onafhankelijke mitsva maar slechts als een brug tussen Pesach en Sjawoe'ot. Als we dan eindelijk Sjawoe'ot bereikt hebben, zeggen we sjehechejánoe over dit nieuwe feest. Deze beracha geldt dan ook voor de Omertelling omdat deze telling uiteindelijk tot Sjawoe'ot leidt.

We kunnen deze gedachte ook doortrekken naar het begin van de Omertelling, Pesach. De 'dag na Pesach' (Vajikra 23: 15) moeten we beginnen te tellen. Er is een duidelijk verband tussen Pesach en het Omertellen. De beracha sjehechejánoe van Pesach kan ook doorgetrokken worden naar de Omertelling. Bovendien past binnen het kader van het Omertellen de beracha sjehechejánoe niet zo goed. Sjehechijanoe wordt uitgesproken bij een heuglijke gebeurtenis. Het echte Omertellen als begeleiding bij het brengen van het gersteoffer van de Omer kan

niet meer plaatsvinden omdat we geen Beet hamikdasj, geen Tempel meer hebben. Dat tempert onze vreugde. Daarom zeggen we geen sjehechejánoe over onze manier van Omertellen.

We tellen de Omer staande. In de Toratekst (Dewariem 16:9) wordt gesproken van staande schoven. Tevens staan wij uit eerbied voor de beracha over een mitswa.

6. Waarom eindigt de Seider met de uitspraak 'het volgend jaar in het herbouwde Jeruzalem' (LESJANA HABA'Á BIEROESJALAJIEM)?

De uiteindelijke verlossing zal ook in de maand Nisan plaatsvinden. Na het vieren van de bevrijding uit Egypte kijken we met een oog naar de toekomst. Voor de zin uit Halleel 'De doden kunnen G'd niet prijzen' geldt dat wanneer iets niet meer leeft, kan het niet meer groeien, zich verbeteren of ontwikkelen. Na het overlijden bestaat alleen nog maar het verleden maar geen toekomst meer. Wanneer we naar ons verleden kijken, hebben we vaak het gevoel dat onze daden of intenties niet altijd even groots waren. Als wij enkel naar het verleden kijken, kan het zijn dat onze zaak hopeloos lijkt. Hoe durven we onszelf nog ergens te vertonen? De doden kunnen G'd niet prijzen! Als ik echter kan stellen dat ik zal groeien en verbeteren dan ben ik nog steeds in leven. Er bestaat nog hoop voor de toekomst. Leven is groeien. De Seideravond staat in het teken van de glorieuze, Messiaanse toekomst voor de hele wereld. Daar moeten we naar toe groeien...

Matzot van Hollandia

Ruben Vis

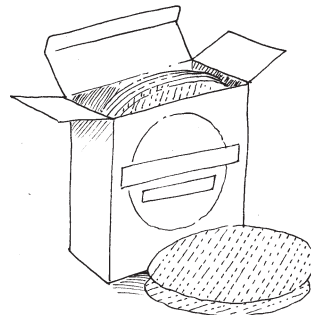
In Europa waren er tot voor kort zes matzebakkerijen; Paul Heumann in Straatsburg, René Neymann in Wasselonne, vlakbij Straatsburg, Rosinski in Parijs en Rakusen in Leeds. Vijf jaar geleden sloot Neymann de deuren; de matzefabriek bestond sinds 1850. En in 2003 startte er een matzebakkerij in Kiev. Ondanks de oorlog in Oekraïne worden wordt er dit jaar naar verwachting vanaf kort voor Pesach toch nog matzes gebakken. En dan is er een matzebakkerij in Enschede. De Nederlandse Hollandia matzes zijn dus weliswaar niet uniek, maar wel bijzonder. Want bijna nergens in Europa worden nog matzes machinaal gebakken. Van de paar nog functionerende bakkerijen bakt alleen Hollandia de matzes vierkant én rond.

Afgelopen najaar hebben de rabbijnen Maarsen, Wolff en Katz met een delegatie van NIK en Opperrabbinat een bezoek aan Enschede gebracht. Na eerst een bespreking in de imposante bestuurskamer van de prachtige sjoel in Enschede die vlak bij de fabriek ligt, toog het gezelschap naar de fabriek zelf. Het gietijzeren hart van de matzebakmachine is volgend jaar 100 jaar oud en werkt nog steeds als een tierelier. Aan het uiteinde van

de machine die met oven en al vele meters beslaat, zijn dit jaar twee aanpassingen gemaakt waardoor de kasjroetkwaliteit verder is verhoogd. Ook is de timer geautomatiseerd in verband met de 18-minutengrens en zijn er nog verdere maatregelen genomen om nog meer dan voorheen al het geval was te voorkomen dat het deeg de kans krijgt om na 18 minuten nog niet de machine in te gaan. Na 18 minuten wordt het deeg geacht te gaan rijzen. Waar het juist om gaat is dat de matze een matze is, omdat het deeg geen kans heeft gekregen om te rijzen.

Na de aanpassingen liet het rabbinaat van Amsterdam aan Hollandia matzes weten: “Uw bedrijf is een naam in onze gemeenschap en houdt een traditie van vele jaren levend. Voor veel van onze leden is uw product een onderdeel van hun Joodse leefwijze”.

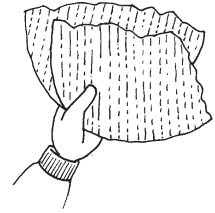
Zo gaan de Hollandia matzes op weg naar fabricage op een machine die volgend jaar het honderdste jaar aantikt. Het NIK en het Opperrabbinat zijn er trots op al vele jaren de kasjroetpartner van dit prachtige oer-Nederlandse bedrijf te zijn.

Kinderpagina

Zoek deze Pesach-woorden in de puzzel:

beentje	kaars	matzes	radijsje
charoset	kidoesj	matzebal	sederschotel
ei	lente	mierik	veer
hagada	leunen	nijl	vier
haleel	lied	pesach	wijn
jomtov	manisjtanna	peterselie	zoutwater

O	A	N	N	A	T	J	S	I	N	A	M
L	I	E	D	V	O	T	M	O	J	D	A
P	L	E	U	N	E	N	A	F	R	A	T
E	A	J	P	E	S	A	C	H	E	G	Z
T	E	S	O	R	A	H	C	K	T	A	E
E	M	J	B	N	L	E	E	L	A	H	B
R	I	I	E	I	M	N	J	I	W	R	A
S	E	D	E	R	S	C	H	O	T	E	L
E	R	A	N	L	E	N	T	E	U	I	I
L	I	R	T	S	R	A	A	K	O	V	E
I	K	L	J	I	N	M	A	T	Z	E	S
E	V	E	E	R	K	I	D	O	E	S	J

Schrijf de letters die over blijven in de vakjes:

--	--	--	--	--	--	--	--

Van de letters kun je een woord maken dat met matzes te maken heeft. Welk?

Voor meer leuke puzzels: kijk op www.jeled.net